

Iz recenzij:

Книгу, изданную под редакцией профессоров Эрики Кржишник, Наташи Якоп и Матейи Емец Томазин, с полным правом можно назвать коллективной монографией. Монографией и потому, что тематическая концентрация в ней выдержана последовательно и четко, и потому, что разделам, под которыми помещены доклады участников конференции, можно придать статус отдельных глав книги. [...] Заслуживает добрых слов и графическое оформление книги. Главное же, конечно, – ее научное содержание, благодаря которому слависты Европы получили ещё более широкое и объемное представление о пространственно-временном континууме современной Славии.

Валерий М. Мокиенко, Санкт-Петербургский университет

Knjiga Prostor in čas v frazeologiji ni večplastna le na ravni teoretičnih oz. jezikoslovnih pristopov, pač pa tudi na ravni analiziranega frazeološkega gradiva, saj so vanj vključeni vsi slovanski jeziki (od beloruščine, ukrajinščine, bolgarščine pa vse do slovenščine, bosanščine itd.). S teoretično, metodološko raznolikostjo in prikazom vseh slovanskih ter nekaterih drugih evropskih jezikov je knjiga tudi enkratni prikaz možnega in nujnega pristopa h katerikoli jezikoslovni problematiki (ne le frazeološki), saj je le na ta način lahko izčrpno podana in opisana jezikovna realnost in s tem tudi sama raznolikost dojemanja in razumevanja jezikovnega ustroja.

Mojca Smolej, Univerza v Ljubljani

PROSTOR IN ČAS V FRAZELOGIJI

Uredile: Erika Kržišnik, Nataša Jakop,
Mateja Jemec Tomazin

Željka Fink

Iza ugla – od mjesnoga značenja prema vremenskom¹

U hrvatskom je jeziku relativno velik broj priložnih frazema kojima se karakterizira radnja i određuje stupanj kvalitativne karakteristike lica ili predmeta. Oni najčešće označavaju način (*puževim koracima, iz čista mira, bez po muke*), vrijeme (*na sveto nigdarjevo, iz ovih stopa, u trenu*) i mjesto (*gdje je bog rekao laku noć, pod vedrim nebom, između četiri zida*), a rjeđe količinu i stupanj (*na kvadrat, za konjski nokat*) ili namjeru (*radi mira u kući*). Kad je riječ o frazemima s prostornim značenjem, može se govoriti o više aspekata toga značenja: manja ili veća prostorna udaljenost, potpuna ili djelomična rasprostranjenost, negiranje prostora, neodređeno prostorno značenje itd. (Kaldieva-Zaharieva 2013: 224).

U prvom ćemo se dijelu rada baviti priložnim frazemima sa značenjem manje prostorne udaljenosti, a posebnu ćemo pažnju posvetiti frazemu *iza ugla*. U drugom ćemo dijelu rada govoriti o nedavno razvijenom vremenskom značenju navedenoga frazema.

Manja se prostorna udaljenost izražava priložnim frazemima sa značenjem 'veoma blizu, u neposrednoj blizini'. U hrvatskom je jeziku relativno malo frazema s navedenim značenjem. U sastavu frazema jedne takve male skupine su somatizmi *ruka, nos, oko*.

Rječnički su zabilježeni frazemi *nadohvat ruke, na dohvat ruke* u dubinskoj strukturi kojih je duljina ruke presudna za određivanje male prostorne udaljenosti, usp. primjer upotrebe:

Ali nikada nam do te noći nije bila tako zbiljski blizu, na dohvat ruke.
(Glumac, HFR 2014)

Zanimljiv je i frazem *pri ruci* koji unutar mjesnoga značenja ima i dodatni sem dostupnosti, ali je razvio i drugo značenje u koje je uključena spremnost

¹ Članak je napisan u okviru projekta *Primjena frazeološke teorije u frazeografiji (Application of phraseological theory in phraseography, 4054)* koji financira Hrvatska zaklada za znanost.

na pomoć i otvorenost za pružanje usluga komu. Najčešće se rabi uz glagole *biti*, *naći se*.² Usp. primjere upotrebe:

Rat je rat, svatko se služi sredstvima koja su pri ruci... (Milinović, HFR 2014)
... ti se razgovori mene tiču jer me upravo drug ambasador zamolio da ostanem i da mu se nađem pri ruci ako treba što zapisati... (Brešan, HFR 2014)

Somatizam *nos* sadržan je pak u priložnim frazemima *ispred nosa*, *pod (pred) nosom* [*biti*, *nalaziti se*, *događati se* itd.]³ pomoću kojih se, osim male prostorne udaljenosti, ponekad izražava element blagog ruganja zbog slabih ili oslabljenih opažajnih ili spoznajnih sposobnosti.

Puškinski muzej nam je pred nosom, a još ga nismo posjetile. (Ugrešić, HFR 2014)

Dopustio sam da mi zaljubljenost zaslijepi oči.
Nisam vidio što mi se događalo ispred nosa. (www.wattpad.com/api/v2/?m=storytext&id=43235576&page, datum posjeta 28. 12. 2014)

Somatizam *oko* je uključen u frazem *pred* čijim očima i on pretpostavlja odvijanje čega u blizini, u prisustvu osobe koja to može pratiti pogledom, usp. primjer upotrebe:

Rekao je kako mu je jedna žena ispričala da joj je snijeg s krova skoro pao na glavu i ozlijedio je te da su se zatim pred njegovim očima dvije žene poskliznule upravo na tu hrpu snijega. (HJR, Vjesnik)

Osim somatizama u priložnim se frazemima s općim značenjem male prostorne udaljenosti pojavljuje i sastavnica *korak* kao mjera za duljinu, tj. kao udaljenost pokrivena pokretom noge (znači, somatizam *noga* je ovdje implicitno prisutan). Uvijek je, naravno, riječ o malom broju koraka: *dva-tri koraka* <do (od) koga, do (od) čega>, *par (nekoliko) koraka* <do (od) koga, do (od) čega>, *jedan korak* do (od) čega, usp. primjer upotrebe:

A tek kad dođe proljeće! Ja mislim, da sve odiše, kako da se izrazim, parfemom naturalnih ljubičica. Sretni ste, kad to možete gledati i kad ste u tom velesjaju svaki dan. Par koraka od kuće i ... divno! (HJR, Božić)

² U Hrvatskom frazeološkom rječniku (2014) frazem je zabilježen kao glagolski: *biti (naći se) pri ruci* komu.

³ U Hrvatskom frazeološkom rječniku (2014) frazem je zabilježen kao glagolski: *biti (nalaziti se, događati se i sl.) pod (pred) nosom* <komu>, *biti (nalaziti se, događati se i sl.) ispred nosa* <komu>. U HFR-u 2014 zabilježeni su i frazemi s istim prijedložno-padežnim oblikom somatizma *nos*, ali se oni rabe s drugim glagolima i imaju, dakako, drugačije značenje. Usp. *ispred nosa* ili *pred nosom*; *odnijeti (pokupiti i sl.) ispred nosa (pred nosom)* <komu što>.

Za njih je karakteristična upotreba i u kontekstu gdje se govori o blizini u apstraktnom smislu – kad je tko blizu kakva rješenja, odluke ili promjene:

Biti trener juniorske reprezentacije države je već par koraka do vrha.
 (http://kaportal.hr/prvotimci-napustili-klub, datum posjeta 22. 3. 2015)

Čiro jedan korak od plasmana u prvu ligu: Sloboda 'razbila' Gradinu
 (http://www.vecernji.hr/, Večernji list, 28. 5. 2014, datum posjeta 28. 12. 2014)

Ponekad se sastavnica *korak* upotrebljava i bez numeričke komponente u obliku minimalnog frazema s prijedlogom *na*: *na korak* do (od) čega. U tom se slučaju rabi u apstraktnom smislu u značenju 'nadomak čega',⁴ na primjer:

Čiro Blažević doveo je tuzlansku Slobodu na korak do plasmana u prvu ligu. (http://www.vecernji.hr/, Večernji list, 28. 5. 2014, datum posjeta 28. 12. 2014)

Međutim, značenje manje prostorne udaljenosti ima i priložni frazem sa strukturom minimalnoga frazema *iza ugla*,⁵ nezabilježen u većini leksikografskih i frazeografskih izvora, a u čijem je sastavu komponenta s prostornim značenjem.

Ugao, za razliku od imenice *kut*, ima dva značenja koja se odnose na prostor. To je, u prvom redu, prostor na križanju dviju ulica, a u drugom, riječ je o dijelu nekog predmeta (najčešće je to zgrada) u kojem se dodiruju dvije plohe, dva pročelja, a često se misli i na prostor koji taj dio okružuje. I tu je važno napomenuti da se uvijek govori o dijelu gledanom s vanjske strane zgrade. Za razliku od toga, *kut* podrazumijeva zatvoreni prostor, sjecište dviju ploha i prostor koji te plohe zatvaraju.⁶

Kad se govori o doslovnom značenju prijedložno-padežnoga oblika *iza ugla*, ima se u vidu prostor unutar kojega se smjestio ugao, stoga drugi dio prostora, gledan iz perspektive onoga prvoga, nije vidljiv. Takvu upotrebu potvrđujemo u pripovijetci Susret iza ugla:

Živjeli su u ulicama koje su svojim vrhovima sjekle jedna drugu, međusobni im pogled priječio je ugao zgrade koja se nalazila između [istakla ŽF]. Dva bića, dva svemira, ni po čemu slični osim u jednom: bijahu neizrecivo ponosni na svoje mučeništvo, ne znajući da time mučeništvo prestaje biti mučeništvo skončavajući u tragici. [...]

Na stotinu i još nešto koraka od njega, iza ugla, živio je stotinu i još nešto kilograma teški bogataš. (http://atma.hr/susret-iza-ugla/, datum posjeta 28. 12. 2014)

⁴ Opširnije se o frazemima s navedenim značenjem može naći u disertaciji Ane Vasung (2014): *Bugarski i hrvatski priložni frazemi s prostornim i vremenskim značenjem*.

⁵ U suvremenom je hrvatskom jeziku malo rječnički zabilježenih frazema s komponentom *ugao*. HFR 2014 registrira dva: *držati tri ugla kuće* 'voditi gotovo svu brigu o kući i obitelji /o ženi', *na svakom uglu* 'posvuda, svugdje, na svakom mjestu'.

⁶ Imenice *ugao* i *kut* imaju i terminološko značenje koje se rabi u fizici, geometriji.

S druge pak strane, semantički talog priložnog minimalnog frazema *iza ugla* pretpostavlja malenu prostornu udaljenost između dviju točaka,⁷ za koju, daka-ko, nije nužno da je presječena uglom neke građevine, ali jednako tako implicira da željeni objekt (predmet ili apstraktni pojam) nije vizualno dostupan (kao što je najčešće vizualno dostupan kad je riječ o frazemima sa somatskim sastavnicama).

Spomenimo prvo kontekst u kojem se frazem upotrebljava u odnosu na realne predmete ili realni prostor. Pogledajmo dva primjera upotrebe. Putnička agencija ALADDIN DMC iz Zagreba putovanja reklamira na sljedeći način:

U vječitoj ljudskoj težnji za otkrivanjem novog i nepoznatog putujemo i hodočastimo bliskim i udaljenim krajevima, svjetskim metropolama i megalopolisima, egzotičnim otocima, tajnovitim pustinjama, mitskim planinama...

Upoznajemo ljude i njihove običaje, našu povijest i prapovijest, proživljavamo nezaboravne trenutke u sadašnjosti, a nadasve svjedočimo nezauzavljivom tijeku vremena zbog kojih mjesta kojima smo kročili više nikad neće biti ista.

Pridružite se našem putovanju [...], potaknimo zajedno sve one koji još nisu da učine prvi korak i zavire u ono što se krije tu iza ugla, a i malo dalje. (info@aladdindmc.hr, datum posjeta 28. 12. 2014)

U tekstu se u odnos dovodi frazem sa značenjem manje udaljenosti s priložnim sklopom sa značenjem veće udaljenosti.

U drugom se primjeru potvrđuje činjenica da je mala, veća ili velika udaljenost veoma subjektivna i da ovisi o kutu gledanja.

Bez obzira na mnogobrojna europska i japanska motociklistička ostvarenja, njihovu superiorniju tehnologiju i kvalitetnije ciklističke komponente, američka filozofija, odnosno motocikli tvrtke Harley Davidson za većinu zaljubljenika u custom i custom cruiser vozila još uvijek nose epitet neprikosnovanih i najpoželjnijih dvotočakaša. I dok su već desetljećima oči svih HD »fanatika« neprestano usmjerene prema tvornici iz Milwaukeea u očekivanju novih proizvoda, ili prema nekoj od mnogobrojnih specijaliziranih tuning-radionica, zaduženih za proizvodnju unikatnih ostvarenja na hazi spomenutih Amerikanaca, malo je poznato da se jedan od vrsnih poznavatelja i stručnjaka za ove motocikle nalazi vrlo blizu našim prostorima, jednostavnije rečeno: tu, »iza ugla«. Naravno, riječ je o Antonu Klemenčiču i njegovu salonu i radionici pod imenom »Klemenčič Classic Bikes« sa sjedištem u Mariboru. (http://www.motopuls.hr/images/stories/TE-STOVI/T048/048PR_Klemencic.pdf, datum posjeta 28. 12. 2014)

⁷ Spomenuta jedinica *na svakom uglu* ima također prostorno značenje, ali za razliku od upravo navedenoga značenja frazema *iza ugla*, kod prvoga je frazema riječ o potpunoj prostornoj rasprostranjenosti (opširnije o tome u: Vasung 2014: 139–144).

Kao što je vidljivo iz navedenih primjera upotrebe uz frazem se često rabi i prilog *tu*, čime se potencira značenje blizine. Ponekad se frazemska značenja pojačava i priložima *odmah* ili *blizu*. Tako se, na primjer, opisuje mjesto gdje je u Zagrebu smješten apartman:

Apartman se nalazi u mirnoj stambenoj ulici u Donjem gradu, u jednom od najpopularnijih kvartova Zagreba. Do glavnog trga i katedrale ima 10 do 15 minuta šetnje jednom od najstarijih ulica Zagreba. Sam kvart je jedan od najživljih u Zagrebu i prepun je gradskim sadržajima. Odmah iza ugla naći ćete tržnicu »Kvatrić«, mnoge restorane, pizzerije, kafiće, dućane, pekarnice, slastičarnice, te nekoliko noćnih klubova za mlade. U blizini su i mnoge bolnice. (www.zagreb-touristinfo.hr/privatni_iznajmljivaci/?ispis=objekti&, datum posjeta 22. 3. 2015)

Vrlo se često frazem *iza ugla* veže uz neke apstraktne pojmove.

Matej Perkov: Ne morate putovati svijetom, avantura se najčešće nalazi iza ugla! (http://pressedan.hr/matej-perkov-ne-morate-putovati-svijetom-avantura-se-najcesce-nalazi-iza-ugla.html, datum posjeta 28. 12. 2014)

Sudbina obično čeka iza ugla. Kao lopov, kurva ili prodavač srećaka: njezina tri najčešća utjelovljenja. (citati.hr/citati-4875, datum posjeta 28. 12. 2014)

Novac je iza ugla, trebaš ga samo pokupiti! (www.ekesh.com/, datum posjeta 28. 12. 2014)

U dosad navedenim primjerima upotrebe analizirani priložni frazem ima i odgovarajuću funkciju priložne oznake. Zanimljivo je, međutim, da se u dijelu tekstova on susreće i u funkciji atributa što znači da mu se mijenja kategorijalno značenje, odnosno ono je sada pridjevsko, i slijedom toga definira se na drugi način: 'koji je u blizini, koji je veoma blizu'. Na primjer:

Odu nam uskoro mali dućani »iza ugla« u povijest

Internet trgovine zatvaraju vrata malih lokalnih dućana. (https://www.linkedin.com/groups/Odu-nam-uskoro-mali-du-%C4%87ani-2800707.S.5841467226716139522, datum posjeta 28. 12. 2014)

Meksiko iza ugla

Meksički su se restorani, nakon kineskih, možda najbrže proširili svijetom. Zašto je to tako? Zašto je meksička kuhinja tako privlačna? (http://www.coolinarika.com/clanak/meksiko-iza-ugla/, datum posjeta 28. 12. 2014)

Dok je u prvom slučaju riječ o malim lokalnim, »kvartovskim« trgovinama, trgovinama koje su smještene blizu naših domova, u drugom se slučaju autor teksta poigrava sa zemljopisnim odrednicama. Država Meksiko je veoma udaljena od Hrvatske, ali restorani s meksičkom hranom su nekoliko koraka od nas, u našoj neposrednoj blizini. Na sličan se način igra riječima

i Tito Bilopavlović u naslovu dječjeg romana Filipini iza ugla u kojem se krije ideja blizine.

Naime, skupina djece na čelu s dječakom Filipom gradi utvrdu u dvorištu zgrade u centru Zagreba. Ta se mala dječja klapa nazvala Filipincima, a svoju oazu, u kojoj se igraju i provode lijepe trenutke svoga djetinjstva, zovu Utvrda Filipini. Na adresu »Utvrda Filipini«, Zagreb dobivaju i poštu. Jednom je poštar, zbunjen nejasnom adresom, zapitao: »Je li to neka nova adresa u ulici? A što bi bilo da je pismo otišlo u međunarodni odjel pa na Filipine? S poštom, djeco, nema zafkancije!« Upravo je ovim upitom stvoren antonimni odnos dalekih, »pravih« Filipina i Filipina u našoj blizini, u našem susjedstvu, tu, odmah iza ugla.

Dosad je bila riječ o priložnom frazemu s mjesnim značenjem i o pridjevskom frazemu u čije je značenje ugrađen element prostornoga značenja. U posljednje se vrijeme, međutim, u govoru i u tekstovima susreće novo značenje frazema *iza ugla*, pri čemu se ono smješta u blisku budućnost, a frazem se uklapa u malobrojnu skupinu priložnih sa značenjem manje vremenske udaljenosti,⁸ jedan od takvih je *danas-sutra*.⁹ Usp. primjer upotrebe:

Ne znam koliko je ova tema uopće zanimljiva današnjem čitateljstvu u nas, ali možda će se danas-sutra iz obilja ovakva materijala moći otkriti i neki drugi tragovi koji vode do uspješnog pisca za djecu i odrasle. (Crmković, HFR 2014)

Znači, frazem *iza ugla* je postao višeznačan, pri čemu treba naglasiti da mu je primarno značenje prostorno, a vremensko – sekundarno. U hrvatskom su jeziku rječnički zabilježena tri takva frazema: *na svakom koraku*, *na licu mjesta*, *tu i tamo* kojima je također vremensko značenje sekundarno, razvijeno u kasnijoj fazi njihove upotrebe (Vasung 2014: 157–159). Zanimljivo je da se kod frazema *na svakom koraku* i *na licu mjesta* prostorno i vremensko značenje isprepliću i da je ponekad teško utvrditi o kojem je značenju riječ. I još nešto. Osnovni aspekt prostornoga značenja ulazi u suodnos s osnovnim aspektom vremenskoga značenja. Tako kod frazema *na svakom koraku* aspekt potpune prostorne rasprostranjenosti utječe na vremenski aspekt neprekidnoga trajanja,

8 Kad je riječ o pojmu manja vremenska udaljenost, on pretpostavlja blisku prošlost i blisku budućnost (Vasung 2014: 87). U ovom se dijelu rada bavimo samo značenjem bliske budućnosti.

9 Treba spomenuti i frazem koji sadržava sem očekivanja da bi se nešto u bliskoj budućnosti trebalo dogoditi ili ostvariti, ali je u njemu glagol obavezna sastavnica: *biti pred vratima* 'biti vremenski veoma blizu, očekivati se u najbližoj (neposrednoj) budućnosti', stoga ne ulazi u korpus ovoga rada.

usp. značenja 'svuda, na svim mjestima' i 'uvijek, neprestano, stalno', dakle, u oba je slučaja riječ o nekom obliku neograničenosti. Za razliku od toga, kod frazema *na licu mjesta* prostorno je značenje vezano za pojedinačno mjesto ('na istom mjestu, na mjestu događaja'), a vremensko pretpostavlja kratkotrajnost i istovremenost odvijanja s događajem na mjestu o kojem je riječ ('odmah, istog časa'). To se može vidjeti i iz primjera upotrebe:

Pazi tu, pazi tamo, oprez na svakom koraku. A što će mi takav život? (Marinković, HFR 2014)

Lica prepuna osude i trijumfa pratila su je na svakom koraku. (Matanović, HFR 2014)

A otkriti glavnom uredniku zašto želiš ispraviti nešto u svom članku značilo je upozoriti ga na tu opasnu rečenicu i pružiti mu priliku da te kazni na licu mjesta ili da te dugo poslije toga ucjenjuje. (Cvitan, HFR 2014)

Za razliku od navedenih dvaju frazema kod trećega je lakše razlučiti prostorno ('ponegdje, gdjegdje') od vremenskoga značenja ('ponekad, pokatkad'). Međutim, i ovdje je prisutno prelijevanje aspekta prostornoga značenja u vremensko: djelomična prostorna rasprostranjenost i vremensko značenje povremenosti. Usp. primjere upotrebe:

Plućno tkivo ne pokazuje nikakvih osobitih promjena. Tek je tu i tamo nešto pojačan crtež, što može biti posljedica preboljele jače upale. Od karcinoma nema ni traga... (Orhel, HFR 2014)

Mislim da ćete se dobro slagati, voli tu i tamo čašicu. (Šoljan, HFR 2014)

Ovim bi se, dakle, trima hrvatskim frazemima mogao priključiti i frazem *iza ugla*. Njegovo se vremensko značenje odnosi na blisku budućnost ('uskoro, u bliskoj budućnosti') i tu opet možemo pratiti utjecaj aspekta prostornoga značenja, tj. mala se prostorna udaljenost prenosi na malu vremensku udaljenost. Iako ne možemo točno odrediti kad će nastupiti dani trenutak u bliskoj budućnosti, s velikom dozom sigurnosti možemo tvrditi da će se on realizirati. To se relativno novo značenje potvrđuje u različitim kontekstima.

Ponekad je riječ o godišnjim dobima ili početku kalendarske godine, tj. povezuju se dvije vremenske dimenzije:

Ljeto je iza ugla i svi želimo biti zdravi, utegnuti, fit i preplanuli (www.brodportal.hr/.../ljeto-je-iza-ugla-i-svi-zelimo-biti-zdravi-utegnuti-fit-i-preplanuli-1708, datum posjeta 22. 3. 2015)

ZIMA IZA UGLA Snijeg iznenadio Sloveniju. (www.znet.hr/2013/09/zima-iza-ugla-snijeg-iznenadio-sloveniju/, datum posjeta 22. 3. 2015)

2014-ta je iza ugla! Je li vaš biznis spreman? (www.virtualni-suradnik.hr/2014-ta-je-iza-ugla-je-li-vas-biznis-spreman/, datum posjeta 22. 3. 2015)

S druge se strane frazem veže i za neke apstraktne ili konkretne pojmove, na primjer, neka znanstvena otkrića, nove proizvode, pregovore, izbore:

Jedinstveno cjepivo protiv svih vrsta gripe iza ugla? – *Ordinacija.hr* (www.ordinacija.hr/.../jedinstveno-cjepivo-protiv-svih-vrsta-gripe-iza-ugla/, datum posjeta 22. 3. 2015)

Google potvrdio: Chrome OS netbook računala su tu, iza ugla.

Saznajemo iz povjerljivih izvora kako će se na tržištu pojaviti već u drugoj polovici 2011. godine (navodno lipanj) što je praktički tu, iza ugla. (www.raunalo.com/google-potvrdio-chrome-os-netbook-raunala-su-tu-iza-ugla/, datum posjeta 22. 3. 2015)

Hrvatska zatvorila poglavlje Ribarstvo, kraj pregovora iza ugla (www.sec-biz.eu/.../iza-ugla/ar-5193/, datum posjeta 22. 3. 2015)

Europski su izbori iza ugla. (Radio Sljeme, 4. 5. 2014)

Sezona novih serija je iza ugla – probajte se zakačiti samo za jednu. (www.ziher.hr/.../sezona-novih-serija-je-iza-ugla-probajte-se-zakaciti-samo-za-jednu/, datum posjeta 22. 3. 2015)

Kao što je već bilo rečeno u vezi s dvama višeznačnim frazemima kod kojih se realizira prostorno i vremensko značenje, i kod frazema *iza ugla* ponekad je bez šireg konteksta teško odrediti radi li se o vremenskom ili mjesnom značenju:

Novo izdanje Muzeja ulične umjetnosti je iza ugla

Svjetski poznati umjetnici okupirat će Vlašku 87 19 kol 2014. Zagreb ponovno postaje centar ulične umjetnosti! Od 24. do 31. kolovoza u staroj vojnoj bolnici u Vlaškoj 87 održat će se jubilarno peto izdanje... (www.buro247.hr/.../novo-izdanje-muzeja-ulicne-umjetnosti-je-iza-ugla.html, datum posjeta 22. 3. 2015)

Što možemo zaključiti o dvama značenjima minimalnoga frazema *iza ugla*? Kad je riječ o njegovu prostornom značenju, ono je odavno prisutno u hrvatskom jeziku što potvrđuje i upotreba u različitim mjesnim govorima. Tako je, na primjer, zbirka studija, rasprava, eseja, kritika, feljtona, glosa Zvonimira Bartolića, objavljena 1978. godine, naslovljena *Za vuglom provincija*.

Ili se pak susreće u poeziji:

Dok za nami, moj človeček, plavcata senca starih kajkavskih kaštelov, megljeni šlaprček okol kurijalne Violete!? A za vuglom tu već doma si, kmalu. Zato ne ponizi se, ne ponizi nas – GLORIA KAJKAVIANA! (Ivo Kalinski, Izbor kajkavske poezije, Gloria kajkaviana, Vijenac, br. 396; 7. 5. 2009)

Vremensko se značenje pak razvilo relativno nedavno. S jedne smo strane vidjeli da model za takvu dvojnost značenja već postoji u hrvatskom jeziku, tj. zabilježena su i u aktivnoj su upotrebi tri višeznačna priložna frazema kod

kojih se u većoj ili manjoj mjeri isprepliću prostorno i vremensko značenje. Znači, takav se semantički pomak možda dogodio na osnovu već postojeće prakse. S druge strane, uzme li se u obzir da je hrvatski jezik, kao i drugi europski jezici, pod velikim utjecajem engleskoga, postoji mogućnost da je na formiranje novoga značenja djelovao i engleski frazem <just> around the corner 'going to happen very soon' s identičnom dubinskom strukturom i načinom upotrebe. Ne možemo sa sigurnošću utvrditi kako se razvilo novo značenje, ali znamo da je za takav značenjski pomak postojalo plodno tlo u hrvatskom jeziku i možemo pretpostaviti da bi se on dogodio i bez utjecaja engleskoga jezika, ali ga je on, možda, ubrzao.

Na početku rada smo konstatali da je frazem *iza ugla* registriran u malom broju hrvatskih rječnika. U Hrvatsko-engleskom frazeološkom rječniku Ivane Bendow zabilježeno je prostorno značenje frazema: <praktički> *iza ugla* 'u blizini, vrlo blizu'. A u Englesko-hrvatskom frazeološkom rječniku iste autorice pod nadnatumnikom CORNER nalazi se engleski frazem, doduše, kao glagolski, *be just (a)round the corner* s dvama značenjima. Prvo je vremensko za koje se daje hrvatski ekvivalent *biti pred vratima* uz navođenje značenja 'biti vremenski blizu, bližiti se', a drugo je prostorno, pri čemu je kao hrvatski ekvivalent predložen frazem *biti iza ugla* i uz njega je navedeno značenje 'biti u blizini'. Možemo pretpostaviti da u vrijeme sastavljanja spomenutog rječnika vremensko značenje frazema *iza ugla* još nije bilo u široj upotrebi.

Frazem *iza ugla* svakako bi trebalo uključiti u jednojezične frazeološke rječnike. Mogao bi se definirati na sljedeći način:

iza ugla

- A) 1. veoma blizu, na neznatnoj udaljenosti
- A) 2. uskoro, u bliskoj budućnosti
- B) koji je u blizini, koji je veoma blizu

U definiciji je pokazano da frazem ima dva kategorijalna značenja – priložno označeno slovom A) i pridjevsko označeno slovom B). Unutar priložnoga značenja zabilježena je višeznačnost – prostorno i vremensko značenje (1. i 2.).

Izvori i literatura

- ANIĆ, Vladimir, 2003: *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi Liber.
 BARTOLIĆ, Zvonimir, 1978: *Za vuglom provincija*. Čakovec: Zrinski.
 BENDOW, Ivana, 2006: *Englesko-hrvatski frazeološki rječnik*. Zagreb: Školska knjiga.
 BENDOW, Ivana, 2009: *Hrvatsko-engleski frazeološki rječnik*. Zagreb: Školska knjiga.

- BILOPAVLOVIĆ, Tito, 1988: *Filipini iza ugla*. Zagreb: IKRO Mladost.
- HFR 2014 = Menac, Antica, Fink Arsovski, Željka, Venturin, Radomir, 2014: *Hrvatski frazeološki rječnik*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- HJR = Hrvatska jezična riznica. URL: <http://riznica.ihjj.hr/index.hr.html>.
- Kaldieva-Zaharieva = КАЛДИЕВА-ЗАХАРИЕВА, Стефана, 2013: *Българска фразеология*. София: Академично издателство «Проф. Марин Дринов».
- MATEŠIĆ, Josip, 1982: *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Rječnik hrvatskoga jezika* (gl. ur. Jure Šonje). 2000: Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža i Školska knjiga.
- VASUNG, Ana, 2014: *Hrvatski i bugarski priložni frazemi s prostornim i vremenskim značenjem*. Doktorski rad (rukopis). Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Nataša Jakop

Sestavine kozmosa v slovenski frazeologiji

1 Kozmos in kozmična sestavina frazemov

Medtem ko so npr. deli človeškega telesa (*roka, noga, glava*), izrazi za živali (*pes, mačka, svinja*), barve (*zelen, bel, črn*), lastna imena (*Janez, Amerika*) ipd. kot sestavine frazemov pogosto predmet frazeoloških raziskav, je analiza frazemov s sestavinami, ki poimenujejo različne prvine kozmosa, precej redkejša, čeprav so besede kot npr. *sonce, zvezda* produktivne pri nastanku frazemov tako v slovanskih kot tudi drugih jezikih.¹ Za ponazoritev vzemimo nekaj primerov frazemov s sestavino *sonce* v slovenskem, hrvaškem, češkem, nemškem in angleškem jeziku:

sonce (SSF): *pod svobodnim soncem, svetiti se kakor sonce, iskati/najti [svoj] prostor pod soncem, bojevati/boriti se za svoj prostor pod soncem, dežela vzhajajočega sonca;*

sunce (HFR): *čekati koga, što kao ozebao sunce, čist kao sunce, doći će sunce na čija vrata, iznijeti / iznositi na sunce što, na sunce <s čim (što)><!>, ne vidjeti ni sunca <ni> mjeseca, <nema> ništa novo pod suncem, <nema> ničega novog pod suncem, zubato sunce;*

slunce (SČFI): *být / bejt nad slunce jasnější / jasný, pět se na slunci, vstávat se sluncem / sluničkem;*

Sonne (Duden): *die Sonne zieht Wasser, die Sonne bringt es an den Tag, sich etwas dahin stecken können/sollen, wo die Sonne nicht scheint, keine Sonne sehen;*

sun (ODCIE): *everything etc under the sun, happy the bride the sun shines on, have etc a place in the sun, have etc a touch of the sun, make hay while the sun shines, not let the sun go down (up) on one's anger / wrath.*

¹ Kolikor mi je znano, tovrstno slovensko frazeološko gradivo še ni bilo analizirano. Pri slovanskih jezikih je bila opravljena zanimiva primerjalna analiza zastopanosti nebesnih teles v hrvaški in ruski frazeologiji, ki je pokazala, da so v obeh jezikih frazeološko najproduktivnejše besede *sonce, luna* in *zvezda*, čeprav je delež frazemov s temi sestavinami med jezikoma lahko tudi precej različen (Hrnjak 2008). – Na Oddelku za germanistiko z nederlandistiko in skandinavistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani je v letu 2007 nastalo diplomsko delo, ki preučuje prevodne ustreznike nemških frazemov s sestavinami *sonce, luna, nebo, zemlja, zvezda* v slovenščini; rezultati kažejo, da 35 % nemških frazemov s temi sestavinami v slovenščini nima frazeološkega ustreznika, npr. *etwas in den Mond schreiben* (Ajdovec 2007: 48).